

Folkhälsostudenters röster om folkhälsoutbildningen, anställningsbarhet och framtida arbetsmarknaden

Louise Persson, Malin Knutz

Louise Persson, PhD, lektor, Folkhälsovetenskap, Institutionen för hälsovetenskaper, Karlstads universitet. E-post: louise.persson@kau.se.

Malin Knutz, PhD, lektor, Folkhälsovetenskap, Institutionen för hälsovetenskaper, Karlstads universitet. E-post: malin.knutz@kau.se

Artikeln belyser folkhälsostudenters anställningsbarhet och framtida arbetsmarknad. Studenters olika bakgrunder och tidigare yrkeserfarenheter speglar i flera fall deras upplevelser av såväl den folkhälsovetenskapliga utbildningen som deras framtidsutsikter. Studenterna läste folkhälsovetenskap som kompetensutveckling, för att vidareutbilda sig, få fler karriärmöjligheter och eller för att skaffa spetskompetens inom området barn och unga.

Studenterna beskrev efter avslutad praktikkurs att arbetsgivaren initialt inte visste vilka kompetenser och kvalifikationer en folkhälsovetare besitter. Upplevelsen var därför att deras breda kunskap och kompetens inom folkhälsoområdet mottogs positivt överraskande från arbetsgivaren liksom förmågan att kunna arbeta och tänka tvärsektoriellt. Arbetsmarknaden för folkhälsovetare är bredare än den specifika titeln *Folkhälsovetare*, och ser därför bättre ut vid en bredare anblick.

The article highlights the public health students' employability and future employment. Students' different backgrounds and previous experience reflects in many cases their experiences of both public health education as well as future prospects. Students study Public Health Sciences to get more knowledge, get more career opportunities and/or to acquire expertise in the area of children and young people.

The students described that after the practicum course that initially the employer did not know what skills and qualifications a public health student possesses. The experience was therefore that their broad knowledge and expertise in the field of public health was received surprising positively from the employer as well as the student's ability to work and think across sectors. The mapping of work opportunities in the public health area showed that it is wider than the specific title of *Public health worker*, and the labor market is better for public health specialists at a broader glance.

Inledning

Folkhälsovetenskaplig utbildning i Sverige har inspirerats av kunskaper inom hygienområdet- och smitt-

skyddsriktade insatser från USA och Europa, med rötter från mitten av 1800-talet och början av 1900-talet. År 1953 blev Nordiska hälsovårds-

högskolan i Göteborg (NHV) först i Sverige med folkhälsovetenskaplig utbildning, och år 1978 fick NVH möjligheten att utfärda examen i Master of Public Health¹ och 1984 initierades forskarutbildning i folkhälsovetenskap vid samma lärosäte². Tack vare Världshälsoorganisationen och "Health for all by the year 2000" (HFA) och efterföljande "Health21" – som uppmuntrade till ökat fokus på folkhälsofrågor i medlemsländerna, inleddes under slutet av 1900-talet och början på 2000-talet en uppbyggnad av de folkhälsovetenskapliga utbildningarna i Sverige, såväl som internationellt¹. I Sverige var den folkhälsovetenskapliga utbildningen initialt inriktad på kurser och examen på mastersnivå, och med koppling till universitet med läkarutbildning. Den nationella folkhälsokommittén, vägledande för den nationella folkhälsopolitiken, kom vidare år 1997, att inspirera till att vidga utbildningen i folkhälsovetenskap till fler potentiella yrkesgrupper. Detta i och med en analys av behovet av folkhälsoutbildning, och lansering av rapporten "Hälsa på lika villkor – nationella mål för folkhälsan". Kommittén underströk att det fanns ett behov av folkhälsovetenskaplig kompetens från olika samhällssektorer på nationell- och lokal nivå för att förverkliga de folkhälsopolitiska målen. Behovet av kompetens fanns således inom statliga myndigheter, i kommuner och inom hälso- och sjukvården. I slutet på 1900-talet fanns 20 nya folkhälsovetenskapliga utbildningar på huvudsakligen mastersnivå, men det inrättades också utbildningar på grundnivå i Sverige och i Norden

överlag³. När sedan folkhälsokommittén presenterade måldokumentet "En förnyad folkhälsopolitik" år 2008, fanns ingen vidare analys som lyfte behovet av folkhälsovetenskaplig kompetens i olika samhällssektorer⁴.

Sammantaget har det genomförts fyra större kartläggningar och beskrivningar av folkhälsovetenskapliga eller närliggande akademiska högskoleutbildningar i Sverige^{1,5,6,7}. År 1999 i Sverige fanns elva universitet och högskolor som tillsammans bedrev 14 folkhälsovetenskapliga utbildningar på grund- och avancerad nivå. Därutöver bedrev tre universitet forskarutbildning inom ämnet. År 2006-2007 fanns det 15 utbildningar (nio på grundnivå) vid 13 lärosäten, och på avancerad nivå (sex stycken). Granskningen några år senare, 2011-2012, visade att det fanns 23 folkhälsoutbildningar vid totalt 15 lärosäten (nio på grundnivå och sju på avancerad nivå). År 2014 genomfördes den senaste kartläggningen som visade att folkhälsovetenskaplig utbildning bedrevs vid 19 svenska lärosäten, varav tolv hade utbildning på grundnivå. Men kartläggningen visade också att fyra lärosäten hade för avsikt att utveckla programmen på grundnivå inom området inom de kommande åren¹. En mindre kartläggning av antal lärosäten med folkhälsovetenskaplig utbildning på grundnivå, som genomförts av en student och praktikant vid Hälsovetarutbildningen vid Karlstads universitet senhösten 2016, resulterade i att det fanns sju lärosäten som bedrev folkhälsovetenskaplig utbildning på grundnivå och 15 lärosätet som bedriver folkhälso-

vetenskaplig utbildning på avancerad nivå⁸. Kartläggningen av Johansson⁸ visar på det som kartläggningen av Gustafsson och Tillgren¹ indikerar i sin prognos, nämligen att antalet lärosäten med folkhälsovetenskaplig grundutbildning kommer minska på senare tid på grund av nedläggningar. I det här fallet från tolv lärosäten med grundutbildning 2014, till sju lärosäten hösten 2016. Värt att tillägga är att det är ett lärosäte som har två olika folkhälsoutbildningar på grundnivå, Göteborgs universitet⁸. Bland annat har Nordiska Högskolan för Folkhälsovetenskap (NHV) lagts ned sedan 2014, efter ett beslut av Nordiska ministerrådet².

Problemformulering

Av de gedigna kartläggningarna framkommer att svenska folkhälsovetenskapliga utbildningar i Sverige har haft en blomstrande tidsperiod i slutet av 1990-talet och början av 2000-talet, men att sedan år 2014 och framåt verkar trenden vara på nedåtgående vad det gäller exempelvis utbildningar på grundnivå vid svenska lärosäten. Om de här tendenserna fortsätter, eller om den kommer att kompletteras av annan likvärdig utbildning och eventuellt på avancerad nivå, är än så länge inte skrivet i sten. Vad artikeln dock vill lyfta in i folkhälsoutbildningsdebatten är studenternas röster om den folkhälsovetenskapliga utbildningen och dess framtidsutsikter och arbetsmarknad, vilka inte sedan tidigare beskrivits i kartläggningarna om de akademiska folkhälsoutbildningarna. Därutöver, behöver kartläggningarna

kompletteras med fakta om den aktuella lägesbilden över hur det framtida arbetsmarknadsläget ser ut för folkhälsovetare.

Metod

Artikeln bygger på en sammanställning av 1) tolv studenters skriftliga svar vad det gäller deras röster om den folkhälsovetenskapliga utbildningen vid Karlstads universitet. 2) en kartläggning av arbetsmarknaden för folkhälsovetare hösten 2016 (september månad) genomförd av en student vid hälsovetarprogrammet, Karlstads universitet. För kartläggningen användes Platsbankens sökmotor vilken distribueras via Arbetsförmedlingen. Titlar med folkhälsoanknytning söktes ut, och dessa presenteras i resultatdelen i tabellformat. Den första delen innefattar dock att åtta studenter samt fyra tidigare studenter vid hälsovetarprogrammet, Karlstads universitet, mars 2017, kontaktades via e-post. E-postmeddelandet som skickades till tidigare studenter och studenter, innefattade övergripande frågor om den folkhälsovetenskapliga utbildningen som; Varför valde Du att läsa kurser inom folkhälsovetenskap? Är det någon kurs/innehåll som du varit särskilt nöjd med? Vad saknade du i utbildningen eller är något du skulle velat fördjupa dig mer i? Vad har du för sysselsättning/arbetar du med idag, och har du kunnat använda kunskaperna i folkhälsovetenskap i ditt arbete? I så fall hur? De tillfrågade ombads motivera sina resultat. När informanterna skickade in sina svar godkände de också sitt bidrag till arti-

tema

keln. Svaren har sedan sammanställts utifrån hur de besvarat de ställda frågorna, och presenteras under rubriken ”Resultat”, och citat har bifogats texten.

Resultat

Nedan presenteras resultatet som framkommit från studenternas röster om den folkhälsovetenskapliga utbildningen vid Karlstads universitet, respektive sammanställningen av arbetsmarknadsläget hösten 2016 för folkhälsovetare.

Röster från folkhälsostudenter om utbildningen

Då masterutbildningen i hälsovetenskap vid Karlstads universitet kan läsas på hel- eller halvfart går det också att urskönja olika bakgrunder hos studenterna; yrkesverksamma, de med viss yrkeserfarenhet och de som är heltidsstudenter. Deras olika bakgrund och tidigare yrkeserfarenheter speglar i många fall deras upplevelser av både utbildningen och deras framtidsutsikter. En av utgångspunkterna i utbildningen är den praktisknära kunskapen där aktuell forskning inom området knyts ihop med studenternas erfarenheter och återförs till den egna verksamheten. Det framkom att studenterna läste folkhälsovetenskap som kompetensutveckling, för att vidareutbilda sig, få fler karriärmöjligheter samt för att skaffa spetskompetens inom området barn och unga, som också är en möjlig inriktning i programmet.

”Jag har fått upp ögonen för flera saker,

bland annat Barnkonventionen och dess grundprinciper och hur den följs (eller inte) i olika verksamheter. Den kanske största insikten handlar om hur viktig skolan är för folkhälsan och skolans möjligheter att faktiskt vara en plats där det är möjligt att jämna ut skillnader mellan barns olika förutsättningar och där utsatta barn förhoppningsvis kan rustas med skyddsfaktorer som kan hjälpa dem till en positiv framtid”.

(Avdelningschef NP mottagning norr, Landstinget i Värmland)

Studenterna beskrev vidare att de genom folkhälsovetenskapliga studier fått fördjupade kunskaper inom det hälsovetenskapliga fältet med ett breddande perspektiv och omvärldsanknytning. Kopplingen från teori till egen erfarenhet och yrkesverksamhet gör att ny kunskap blir konkret och tillämpbar.

”Utbildningen har betytt oerhört mycket för mig. Efter att under många år arbetat med folkhälsofrågor bland annat inom skolhälsovård kunde jag nu få en teoretisk grund att stå på. Det möjliggör argumentation i frågor och kopplingar till en helhet som ger ökad respekt. Jag har också lärt mig att vara kritisk till det skrivna genom att värdera innebörd av texter. Denna utbildning har lett till att jag fått det roligaste jobbet jag haft under mina 34 yrkesverksamma år”

(Folkhälsostrateg, Folkhälsa och samhällsmedicin, Landstinget i Värmland)

Efter praktikkurs

Som student finns en vana att tydligt få kommunicerat till sig vilka för-

väntningar som finns inför och under varje kurs, och även på detaljnivå vad som efterfrågas. I en praktisk och reell värld av folkhälsoarbete ser det inte riktigt ut så, vilket framkom av studenternas svar. De beskrev att det är därmed av vikt som praktikstudent att vara proaktiv, men samtidigt stimuleras till nyfikenhet och till att ta egna initiativ.

Studenterna beskrev också efter avslutad kurs i Folkhälsovetenskap praktik (15hp), att arbetsgivaren initialt inte visste vilka kompetenser och kvalifikationer en folkhälsovetare besitter. Upplevelsen var därför att deras breda kunskap och kompetens inom folkhälsoområdet mottogs positivt överaskande från arbetsgivaren, liksom förmågan att kunna arbeta och tänka tvärasektoriellt. Studenterna framhöll att utbildningen gett ett helhetsperspektiv och att de har en stor variation i kompetens, och speciellt för de med sig viss yrkeserfarenhet sedan innan. Kontentan var dock att arbetsgivaren behöver få än mer vetenskap om folkhälsovetarnas existens och deras kompetens.

*Röster från folkhälsostudenter
efter avslutade studier*

Studenterna som har läst kurser inom folkhälsovetenskap har efter avslutade studier, fått ökade möjligheter att omsätta den nya kunskapen på sin arbetsplats och i sina arbetsuppgifter. Utbildningen upplevs ha ökat möjligheterna för att utveckla och påverka arbetet på sin arbetsplats samt att den bidragit till att bli tryggare i sin yr-

kesroll. Vidare framkommer att kunskapen som erhållits om samverkan och samordning i en kurs, har varit särskilt värdefull. ”Jag använder mina kunskaper från folkhälsovetenskapen i arbetet varje dag, då mycket av arbetet går ut på att samordna insatser kring barn och unga och främja deras hälsa och välbefinnande”(samordnare på Brottsofferjouren i Värmland med ansvar för barn och unga).

Efter masterutbildningen har tidigare studenter exempelvis fått tjänster som projektassistent där både forskning, samordning och administrativa uppgifter kan inrymmas. Det har dock upplevts svårt att få in en fot på arbetsmarknaden, om studenterna är unga och inte har så mycket arbetslivserfarenhet. Studenterna beskriver att det är viktigt att få ”pröva sina vingar”, eventuellt på en praktikplats som Folkhälsovetare. En annan väg har varit att gå vidare till forskarstudier i folkhälsovetenskap vid Karlstads universitet.

”Utbildningen i folkhälsovetenskap med inriktning barns hälsa har betytt enormt mycket för mig yrkesmässigt. Efter utbildningen har jag fått möjligheten att utvärdera ett internationellt folkhälsoprojekt, som sedan ledde vidare till att jobba som projektassistent (i olika forskningsprojekt som rör barns hälsa) och sedan som adjunkt och doktorand vid Karlstads universitet.”

*(Lektor vid folkhälsovetenskap,
Karlstads Universitet).*

Tabell 1: Lediga platser med folkhälsoanknytning, titlar på uppdrag från Arbetsförmedlingens platsbank, hösten 2016.

Adjunkt	Forskningskoordinator	Preventionssamordnare
ANDT-samordnare	Fritidsledare	Projektassistent
Arbetsförmedlare	Hälsoutvecklare	Projektsamordnare
Arbetskonsulent	Hälsocoach	Regionsutvecklare
Arbetsmarknadsutredare	Hälsövägledare	Samordnare
Case manager	Hälsopedagog	Ungdomscoach
Doktorand	Inspiratör	Utbildnings- och forskningsadministratör
Elevcoach	Integrationsamordnare	Utredare
Enhetschef	Jämställdhetsstrateg	Utvecklingsledare
Folkhälsoplanerare	Koordinator	Ungdomskonsulent
Folkhälsosamordnare	Kvalitetssamordnare	Utvecklingsledare
Folkhälsostrateg	Lärare (vikariat)	Verksamhetscontroller
Forskningsadministratör	Närvårdskoordinator	Verksamhetsutvecklare

*Arbetsmarknadsläget för
folkhälsovetare hösten 2016*

Kartläggningen av Johansson⁸ av antalet sökningsbara tjänster resulterade i närmare fyrtio olika titlar och/eller tjänster som stod till förfogande för personer med folkhälsovetenskaplig utbildning, september 2016 (se tabell 1). Det är myndigheter och stat, kommuner och landsting som är de främsta arbetsgivarna, men också olika organisationer (se tabell 2). Johansson skriver att vid en närmare granskning såg arbetsmarknaden för folkhälsovetare bättre ut än vid första anblick. Detta på grund av att många tjänstebeskrivningar inte är tydliga i vilket utbildningsområde deras anställda bör ha. Det förekommer att det står ”Socionom eller likvärdig utbildning” istället för ”Folkhälsovetare”. Arbetsuppgifterna är dock högst lämpliga för en folkhälsovetare, särskilt efter-

som det går att argumentera för att folkhälsovetare är lämpligare för uppgifterna, än socionomer, då de inte är lika inriktade på individnivå⁸:

”...som socialt ansvarig samordnare har du till uppgift att följa upp och säkerställa kvaliteten i våra insatser. Du kommer att arbeta med samordnings- och kvalitetsarbete, följa upp och vara inspirerande stöd till verksamheternas medarbetare och chefer. Du kommer att utföra varierande uppdrag med fokus på att planera, genomföra, följa upp och utvärdera aktiviteter och insatser i syfte att förbättra verksamheterna.”

Flera yrken handlade just om kartläggningar, samordning, utveckling eller administration. Johansson påpekar att det troligen finns fler yrken i Platsbanken som är lämpliga för folkhälsovetare, men att det då behövs en

Tabell 2: Arbetsgivare där de lediga platserna med folkhälsoanknytning erbjuds, hösten 2016.

Kommun	Landsting	Myndigheter och stat	Organisationer
Administrativa avdelningen	Koncernkontoret	Arbetsförmedlingen	Stiftelsen Activa
Förebyggande enheten	Sjukhus	Folkhälsomyndigheten	Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning
Idrottsförvaltningens strategiska enhet		Högskolor	Förenade care
Skola		Länsstyrelsen (utvecklingsenheten)	Svenska kyrkan
		Universitet	

del kreativitet för att hitta dessa och förmodligen en tydligare förklaring om ansökandens kompetenser för att kunna söka dessa. Framgent behöver annonsörerna vara mer tydliga med vad de eftersöker om de inte i första hand önskar en socionom. Likaså betonar Johansson⁸ att det finns möjligheter för folkhälsovetare att söka efter jobb internationellt och eller att starta eget företag. Socialt entreprenörskap är till exempel ett område som lämpar sig väl för folkhälsovetare, då dessa företag har som mål att skapa ett värde för samhället (till exempel öka människors välbefinnande). Social franchising, borde likaså kunna vara något som skulle kunna passa en folkhälsovetare.

Slutsatser

Syftet med studien var att belysa folkhälsostudenters röster om den folkhälsovetenskapliga utbildningen, anställningsbarhet och arbetsmarknad.

Det framkom att studenters olika bakgrunder och tidigare yrkeserfarenheter speglar i många fall deras upplevelser av både den folkhälsovetenskapliga utbildningen och deras framtidsutsikter. Flera av studenterna läste folkhälsovetenskap som kompetensutveckling, för att vidareutbilda sig, få mer karriärmöjligheter samt för att skaffa spetskompetens inom området barn och unga. Studenterna beskrev efter avslutad praktik att arbetsgivaren initialt inte visste vilka kompetenser och kvalifikationer en folkhälsovetare besitter. Upplevelsen var dock att deras breda kunskap och kompetens inom folkhälsoområdet mottogs positivt överaskande från arbetsgivaren liksom förmågan att kunna arbeta och tänka tvärasektoariellt. Kartläggning över arbetsmarknaden för folkhälsovetare visade att den är bredare än den specifika titeln "folkhälsovetare". I framtiden är det viktigt att eftersöka mer kunskap om

var, inom vilka sektorer, organisationer med flera som kan tänkas anställa personer med folkhälsovetenskaplig kompetens. Det är även av vikt att arbeta mer nära med och informera potentiella arbetsgivare om folkhälsovetenskap och vad folkhälsovetenskapliga utbildningar innefattar och innebär, detta för att arbetsgivare ska få upp ögonen för yrkesgruppen Folkhälsovetare. Till dess behöver folkhälsovetare fortsättningsvis tänka utanför ramarna vid arbetssökande inom det folkhälsovetenskapliga området. Utvecklandet av praktikinära kurser kan vara ett steg att marknadsföra och sammanlänka folkhälsovetenskaplig utbildning med framtida arbetsgivare. Att folkhälsovetares kompetens efterfrågas och kommer till nytta, är enligt studenternas röster om utbildningen och arbetsmarkanden i den här artikeln ytterligare en viktig slutsats, och som behöver sättas i relation till folkhälsovetenskapliga utbildningarnas utveckling framgent.

Redogörelse av intressekonflikt

Inga intressekonflikter är deklarerade. Däremot vill vi varmt tacka studenter och tidigare studenter vid Hälsovetarprogrammet, Karlstads universitet – som möjliggjort artikeln genom att på olika sätt bidra till dess resultat.

Referenser

1. Gustafsson, G., Tillgren, P. Kartläggning av akademiska folkhälsoutbildningar i Sverige vårterminen 2014. Västerås AB: Mälardalens högskola; 2014.
2. Nordiska högskolan för folkhälsovetenskap (NHV). Om NHV [Internet]. Göteborg; 2017 (citerad 2017-04-17) Hämtad från: <http://www.norden.org/sv/nordiska-ministerraadet/ministerraad/nordiska-ministerraadet-foer-social-och-haelsopolitik-mr-s/institutioner-och-samarbetsorgan/institutioner/nordic-school-of-public-health-nhv-1953-2014> SV.
3. Haglund, B.J. A, Jansson, B. Utveckling av folkhälsoutbildning i Norden i ett europeiskt perspektiv. Socialmedicinsk tidskrift 2000;77, 101-110. I Gustafsson, G., Tillgren, P. Kartläggning av akademiska folkhälsoutbildningar i Sverige vårterminen 2014. Västerås AB: Mälardalens högskola; 2014.
4. Regeringens proposition (2007/08:110). En förnyad folkhälsopolitik. Stockholm: Socialdepartementet; 2007.
5. Wramner, B., Behov, utbud och utveckling avseende akademisk folkhälsovetenskaplig utbildning i Sverige. Stockholm: Nationella Folkhälsokommittén (underlagsrapport nr.14). I 1999 Gustafsson, G., Tillgren, P. Kartläggning av akademiska folkhälsoutbildningar i Sverige vårterminen 2014. Västerås AB: Mälardalens högskola; 2014.
6. Högskoleverket. Utvärdering av grund- och forskarutbildning i folkhälsovetenskap, grundutbildning i rehabiliteringsvetenskap samt forskarutbildning i handikappvetenskap. Stockholm: Högskoleverket; 2007. Rapport 2007:8 R.
7. Högskoleverket. Kvalitetsutvärdering 2011-2012 av folkhälsovetenskap och närliggande huvudområden Beslut. Stockholm: Högskoleverket; 2014.
8. Johansson, U. Kartläggningar av förutsättningar för att starta ett program inom folkhälsovetenskap på grundnivå. Karlstad: Karlstads universitet; 2016.